

erityisasiantuntija Aila Puustinen-Korhonen, johtava lakimies Sami Uotinen

Lastensuojelutunnille tulleita kysymyksiä:

” Sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden työnkuvat/vastuut jälkihuollossa?”

” Jälkihuollon veloitteet aikuisosiaalityöntekijälle, suunnitelmien tekeminen, itsenäistymisvarat vs. täydentävä/ehkäisevä toimeentulotuki?”

Saapuneet kysymykset kytkeytyvät erityisesti kysymykseen omatyöntekijyydestä jälkihuollossa.

Tässä muistiossa tarkastellaan lastensuojelulain ja sosiaalihuoltolain säännöksiä siitä näkökulmasta, mitä jälkihuollon asiakkaana olevan lapsen ja nuoren omatyöntekijästä on säädetty kuntaa velvoittavasti. Muistiossa ei oteta kantaa siihen, minkä verran sosiaalityön työpanosta jälkihuollossa tulisi olla. Se on kuntien omassa harjinnassa.

Kunnan hallintosäännöllä on merkitystä, mitkä ovat jälkihuollon työntekijöiden tehtävät ja toimivalta kunnassa.

Kunnan on huolehdittava siitä, että sillä on sosiaalihuollon, mukaan lukien jälkihuolto, toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä varten riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta asiakastyöhön osallistuvaa henkilöstöä.

Jokaisen kunnan käytettävissä tulee olla riittävästi asiakastyöhön osallistuvan virkasuhteisen sosiaalityöntekijän palveluja myös jälkihuollon osalta. Lisäksi on huomioitava Valviran ohjeistus sosiaalihuollon ammattitehtävissä toimimisesta. Linkki ohjeeseen löytyy tämän muistion lopusta.

Taustaa

- Jälkihuollon yläikäraja nousi 21-vuodesta 25-vuoteen 2020 alusta voimaan tulleen lastensuojelulain muutoksen myötä.
- Lastensuojelulaissa lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskeva säännös ja sosiaalihuoltolain omatyöntekijää koskeva säännös säilyivät ennallaan.
- Käytäntö kunnissa täysi-ikäisten jälkihuollon asiakkaiden osalta on ollut se, että omatyöntekijänä on voinut olla myös sosiaaliohjaaja/erityissosiaaliohjaaja, mutta jälkihuollon käytettävissä on ollut myös sosiaalityöntekijän työpanosta.

1. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä

Lastensuojelulaki 13 b § (22.4.2016/297) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä

”Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on nimettävä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä (*lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä*), jonka tulee olla sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (817/2015) tarkoitettu Lastensuojelulain mukaan lapsi on alle 18-vuotias (6 §).”

- Jos jälkihuollon asiakas on alle 18-vuotias lapsi, lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on oltava nimettynä jälkihuollon aikana.
- Täysi-ikäisellä jälkihuollon asiakkaalla, joka lastensuojelulain 1.1.2020 voimaan tulevan muutetun 6 §:n mukaan on 18-24-vuotias nuori, ei edellytetä nimettävän lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää lastensuojelulain 13 b §:ään perustuen. 18-24-vuotias ei ole lastensuojelulain tarkoittama lapsi.

2. Lastensuojelulaki 30 § Asiakassuunnitelma

” Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma.”

- Lastensuojelulain 6 §:n mukaan lastensuojelussa lapsia ovat alle 18-vuotiaat.

1.1.2020 voimaan tulleen 30 § 5 mom. sanamuoto jälkihuollon asiakassuunnitelmaa koskien kuu-
luu:

”Jälkihuollossa olevaa lasta tai nuorta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle ja hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaaville.”

- Lastensuojelulaissa ei ole määritelty, että jälkihuollon asiakassuunnitelman tekijän tulisi olla aina sosiaalityöntekijä, vaikka tämä lienee käytäntö monessa kunnassa.
- On jälkihuoltoon siirtyviä/jälkihuollon piirissä olevia nuoria, joille sosiaalityöntekijä asiakassuunnitelman laatijana on luonteva ratkaisu, esim. luottamuksellisen asiakassuhteen jatkuvuuden puoltaessa menettelyä siirryttäessä sijaishuollosta jälkihuoltoon ja/tai nuoren palvelutarpeisiin liittyvien syiden vuoksi.
- Nuoren mielipiteelläkin on painoarvoa pohdittaessa omatyöntekijää. Pääperiaatejälkihuollon työssä kuitenkin on aina se, että yhdessä jälkihuollettavan kanssa suunnitellaan, sovitetaan ja asiakassuunnitelmaan kirjataan sovitut asiat ja se, että sosiaalityön työpanosta on oltava kunnassa riittävästi käytössä myös jälkihuollossa olevien nuorten jälkihuollollisia tarpeita ja siihen liittyvää päätöksentekoa varten.

3. Lapsen ja nuoren oikeus jälkihuoltoon 75 § (12.4.2019/542)

”Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä lapselle tai nuorelle tämän luvun mukainen jälkihuolto 40 §:ssä tarkoitetun sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä myös 37 §:ssä tarkoitetun avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen, jos sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin.

Jälkihuoltoa voidaan järjestää myös muulle kuin 1 momentissa tarkoitetulle lastensuojelun asiakkaana olleelle nuorelle.

Kunnan velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on ollut 1 momentissa tarkoitetun kodin ulkopuolisen sijoituksen päättymisen jälkeen viimeksi lastensuojelun asiakkaana. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 25 vuotta.”

- *Järjestämisvastuu toimielimellä.*
- *Kunnan hallintosäännöllä määritellään viranhaltijaorganisaation perusrakenne, tehtävät ja viranomaisten (mm. sosiaaliohjaajat, sosiaalityöntekijät, muut ammattihenkilöt, johtavat sosiaalityöntekijät) toimivalta myös jälkihuollon osalta.*
- *Jälkihuollon päätöksiä tekevien sosiaalihuollon ammattihenkilöiden täytyy olla virkasuhteisia, koska jälkihuoltoa koskeva päätöksenteko on julkisen vallan käyttöä samoin kuin muunkin lastensuojelun päätöksenteko.*

L:lla [542/2019](#) muutettu 75 § voimaan 1.1.2020.

4. Jälkihuollon sisältö 76 § 1 mom.

”Kunnan on järjestettävä jälkihuolto lapsen tai nuoren tuen tarpeisiin perustuva 30 §:n 4 momentin mukainen asiakassuunnitelma huomioon ottaen tukemalla lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on, siten kuin tämän lain avohuollon tukitoimia koskevassa 7 luvussa, perhehoitajien tukemista huollon siirron jälkeen koskevassa 46 §:n 2 momentissa, ihmissuhteita ja yhteydenpitoa koskevassa 54 §:ssä sekä tässä luvussa säädetään.”

- *Kunta järjestää. Eri ammattihenkilöitä ja palveluita voi olla jälkihuollossa. Pääperiaatteena on jälkihuollettavan tarpeisiin perustuvan tuen ja palvelujen järjestäminen.*

5. Jälkihuollon sisältö 76 § 2 mom.

”Jälkihuollon päättyessä **sosiaalityöntekijän on tarvittaessa laadittava** yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan jälkihuollon päättymisen jälkeen nuoren käytettävissä olevat palvelut ja tukitoimet.”

- *Tässä jälkihuollon prosessin kohdassa lastensuojelulaki edellyttää, että suunnitelmaa laadittavissa on sosiaalityöntekijä, mikäli suunnitelma on tarpeen laatia. Kunnan on huolehdittava, että sosiaalityön työpanosta on saatavilla.*

6. Asumisen ja toimeentulon turvaaminen jälkihuollossa 76 a § (30.12.2014/1302)

”Kun riittämätön toimeentulo, puutteelliset asumisolot tai asunnon puuttuminen ovat olennaisena esteenä jälkihuollon piirissä olevan lapsen tai nuoren kuntoutumiselle, kunnan on viivytyksettä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto.”

7. Itsenäistymisvarat 77 §

”Kun lapsi tai nuori on sijoitettu kodin ulkopuolelle sijoitusta avohuollon tukitoimena, 40 §:ssä tarkoitettua sijaishuoltoa tai jälkihuoltoa koskevien säännösten mukaisesti, hänen itsenäistymistään varten on kalenterikuukausittain varattava määrä, joka vastaa vähintään 40 prosenttia hänen sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitetuista tuloistaan, korvauksistaan tai saamisistaan. Määrää laskettaessa ei lapsilisää kuitenkaan oteta huomioon.

Jollei lapsella tai nuorella ole sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 14 §:ssä tarkoitettuja tuloja, korvauksia tai saamia taikka jos ne ovat riittämättömät, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava sijoituksen päättyessä itsenäistymässä olevaa nuorta asumiseen, koulutukseen ja muuhun itsenäistymiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla.

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta. Lähtökohtaisesti itsenäistymisvarat on annettava lapselle tai itsenäistymässä olevalle nuorelle jälkihuollon päättyessä taikka lapsen tai nuoren itsenäistymisen tukemiseen tai turvaamiseen liittyvästä erityisestä syystä viimeistään hänen täyttäessään 25 vuotta.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on annettava selvitys itsenäistymisvarojen kertymisestä ja maksamisesta sijoituksen päätyttyä ja huoltajan, edunvalvojan tai 15-vuotiaan lapsen sitä pyytäessä myös sijoituksen aikana.”

- *Kunnan hallintosäännössä on määriteltävä viranhaltijat, jotka päättävät itsenäistymisvarojen maksamisen ajankohdasta ja antavat pyydettyessä selvityksen itsenäistymisvarojen käytöstä.*

8. Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain rajapinta

SHL 2 § Soveltamisala

”Tätä lakia sovelletaan kunnalliseen sosiaalihuoltoon, jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä. Sosiaalihuoltoon sisältyvät sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen sekä yleis- ja erityislainsäädännön mukaiset sosiaalihuollon tehtävät ja palvelut. Jos henkilöllä on muun lain nojalla oikeus sosiaalihuollon saamiseen, on sovellettava niitä säännöksiä, jotka parhaiten toteuttavat asiakkaan etua siten kuin 4 ja 5 §:ssä säädetään.

- *Lastensuojelulaki antaa vahvempia oikeuksia jälkihuoltoon oikeutetulle, joten olisi siis sovellettava lastensuojelulakia.*

9. SHL 42 § Omatyöntekijä

”Sosiaalihuollon asiakkaalle on nimettävä asiakkuuden ajaksi omatyöntekijä. Työntekijää ei tarvitse nimetä, jos asiakkaalle on jo nimetty muu palveluista vastaava työntekijä tai nimeäminen on muusta syystä ilmeisen tarpeetonta.

Omatyöntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö. Omatyöntekijänä saa toimia mainitussa pykälässä tarkoitettuna ammattihenkilön sijaan terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettu ammattihenkilö, jos se on asiakkaan palvelukokonaisuuden kannalta perusteltua. **Erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai muun erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijän tai hänen kanssaan asiakastyötä tekevän työntekijän on oltava sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalityöntekijä.** ([21.12.2016/1347](#))

Omatyöntekijänä toimivan henkilön tehtävänä on asiakkaan tarpeiden ja edun mukaisesti edistää 38 §:n 2 ja 3 momentin toteuttamista sekä toimia tarvittaessa muissa tässä laissa säädetyissä tehtävissä.

Erityistä tukea tarvitsevaa lasta koskevaa sosiaalihuoltoa toteutettaessa lapsen omatyöntekijän tai muun lapsen sosiaalipalveluista vastaavan työntekijän tulee tavata lapsi asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti.”

- *Erityistä tukea tarvitsevan lapsen määritelmät eivät tule sovellettavaksi, koska täysi-ikäiset eivät ole lapsia. Kuinka tulee tulkita erityistä tukea tarvitsevan henkilön määritelmää jälkihuollon asiakkaisiin?*

9.1. SHL 3 § Määritelmät

Onko jokainen täysi-ikäinen jälkihuollon asiakas erityistä tukea tarvitseva henkilö sosiaalihuoltolain kriteereillä arvioituna?

Tässä laissa tarkoitetaan:

.....

3) *erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ja asiakkaalla* henkilöä, jolla on **erityisiä vaikeuksia hakea ja saada** tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalvuluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista annetun lain ([980/2012](#)), jäljempänä *vanhuspalvelulaki*, 3 §:ssä säädetään;

- *Missä tilanteessa jälkihuollon täysi-ikäiset asiakkaat olisivat sosiaalihuoltolaissa tarkoitettuja erityistä tukea tarvitsevia henkilöitä? Tämä ei tule täysin selväksi lakia tulkittaessa.*
- *Ainakaan kategorisesti ei voida tulkita niin, että jokainen täysi-ikäinen jälkihuollon asiakas olisi erityistä tukea tarvitseva henkilö sosiaalihuoltolain 3 §:ssä määritellyillä kriteereillä arvioituna, kiistämättä laisinkaan sitä, että monenlaisia erityisen tuen tarpeita monilla*

jälkihuollon asiakkailta aivan varmasti on.

- *Johtopäätös näistä: lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskeva sääntely lastensuojelulaissa ei ulotu 18-24-vuotiaisiin nuoriin, jotka ovat jälkihuollon asiakkaina. Sosiaalihuoltolain laajempi soveltaminen jälkihuollon osalta ei ole täysin selvää.*
- *Kunta voi siis harkita jälkihuollon asiakkaiden palvelutarpeiden perusteella, millaista ammattihenkilöstöä jälkihuollossa työskentelee. Hallintosäännössä tulee määritellä tehtävät ja toimivalta.*
- *Kunnassa olisi tunnistettava ne jälkihuollon asiakkaat ja asiakasprosessin kohdat, joiden osalta edellytetään sosiaalityöntekijän palveluja ja rakennettava jälkihuoltoon sellaista ammattihenkilöiden työvoimaresurssi, joka parhaiten palvelee kunnassa olevien jälkihuollon asiakkaiden tuen ja palvelujen tarpeita. Riittävä sosiaalityön resurssi on varmistettava kunnassa jälkihuollon tarpeisiin.*

10. Lisäksi on huomioitava sosiaalihuoltolain säännös, joka koskee kunnan sosiaalihuoltoa, myös jälkihuoltoa

10.1. SHL 49 a § (22.4.2016/292) Henkilöstö

”Sosiaalihuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä varten kunnan käytettävissä tulee olla riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta asiakastyöhön osallistuvaa henkilöstöä.

Jokaisen kunnan käytettävissä tulee olla asiakastyöhön osallistuvan virkasuhteisen sosiaalityöntekijän palveluja.”

- *Jälkihuollon asiakkaiden jälkihuollollisten oikeuksien toteutumisen kannalta on tärkeää, että jälkihuollossa on riittävästi sosiaalityön asiantuntemusta ja palveluita sekä muuta jälkihuollossa tarvittavaa ammattihenkilöstöä.*
- *Jälkihuollollisia tarpeita arvioitaessa on arvioitava, keiden jälkihuollon täysi-ikäisten asiakkaiden kohdalla olisi omatyöntekijän oltava sosiaalityöntekijä. Nuoren kanssa on keskusteltava asiasta ja otettava huomioon hänen tarpeensa ja toiveensa.*

10.2. Huomioitava myös Valviran ohjeistus

Valviran ohje, joka kokoanisudessaan löytyy tästä alta linkin takaa, sanoo näin:

<https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-ammattioikeudet/sosiaalihuollon-tehtavissa-toimiminen>

”Sosiaalihuollon tehtävissä voi toimia myös muita kuin sosiaalihuollon ammattihenkilöitä

Sosiaalihuoltolain 49 a §:ssä todetaan, että sosiaalihuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä varten kunnan käytettävissä tulee olla riittävästi sosiaalihuollon ammattihenkilöitä sekä muuta asiakastyöhön osallistuvaa henkilöstöä. Sosiaalihuoltolaki ei siis rajaa sosiaalihuollon tehtäviä pelkästään sosiaalihuollon ammattihenkilölaissa mainittujen ammattihenkilöiden tekemäksi työksi.

Laki ei myöskään ota kantaa siihen, minkä asiakasryhmien kanssa muu asiakastyöhön osallistuva henkilöstö voi työskennellä.

Sosiaalihuollon pääasiassa hallinnollisissa johtotehtävissä voi toimia myös henkilö, jolla on tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto ja alan tuntemus sekä riittävä johtamistaito. Muissa asiakastyön ohjausta sisältävissä sosiaalihuollon johtotehtävissä voi toimia myös henkilö, jolla on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, alan tuntemus sekä riittävä johtamistaito.”